

GUIDO BARBUJANI

Akí sme boli

Príbehy veľkých dejín človeka

Akí sme boli

Príbehy veľkých dejín človeka

GUIDO BARBUJANI

Akí sme boli

Príbehy veľkých dejín človeka

Guido Barbujani
Akí sme boli

Vydala GRADA Slovakia s.r.o. pod značkou Grada
Moskovská 29, 811 08 Bratislava 1
www.grada.sk
Tel.: +421 2 556 451 89
ako svoju 208. publikáciu

Z talianskeho originálu *Come eravamo*, vydaného vydavateľstvom Editori Laterza, imprint Gius. Laterza & Figli, v roku 2022, do slovenčiny preložila Alexandra Lenzi Kučmová.
Jazyková redakcia Dominika Gajdošová
Spracovanie obálky a ilustrácia na obálke Adrián Macho
Grafická úprava a sadzba SOFT DESIGN, s. r. o.
Zodpovedný redaktor Marcel Melicher

Vydanie 1., 2023
Počet strán 208
Tlač FINIDR, s.r.o.

Copyright © 2022, Gius. Laterza & Figli, All rights reserved
Slovak edition © GRADA Slovakia s.r.o., 2023
Translation © Alexandra Lenzi Kučmová, 2023
Cover design © Adrián Macho, 2023

Upozornenie pre čitateľov a užívateľov tejto knihy
Všetky práva vyhradené. Žiadna časť tejto tlačenej či elektronickej knihy nesmie byť reprodukováná a šírená v papierovej, elektronickej či inej podobe bez predchádzajúceho písomného súhlasu vydavateľa.
Neoprávnené použitie tejto knihy bude trestne stíhané.

ISBN 978-80-8090-649-8-(ePub)
ISBN 978-80-8090-650-4-(Mobi)
ISBN 978-80-8090-648-1-(pdf)
ISBN 978-80-8090-647-4-(print)

Venované Lucovi Bazookovi

*Questo libro è stato tradotto grazie ad un contributo
alla traduzione assegnato dal Ministero degli Affari Esteri
e della Cooperazione Internazionale italiano.*

*Preklad tejto knihy vyšiel vďaka podpore talianskeho
Ministerstva zahraničných vecí a medzinárodnej spolupráce.*

Poznámka vydavateľa:

*Pokiaľ nie je uvedené inak, citácie preložila prekladateľka
z talianskeho jazyka originálu tohto diela.*

... pretože som bol ako on a bol som ako moja matka
a môj otec a môj dedko Paco a moja prababka
Carolina, rovnako ako som bol ako všetci predkovia,
ktorí sa zlievajú v mojej prítomnosti ako obrovské
množstvo či nespočetný húf mŕtvych alebo hora
prízrakov, ako všetky pokolenia, ktoré sa zlučujú
v mojom pokolení a pochádzajú z bezodných hlbín
našej neznalosti dejín.

Javier Cercas, *Vládca tieňov*

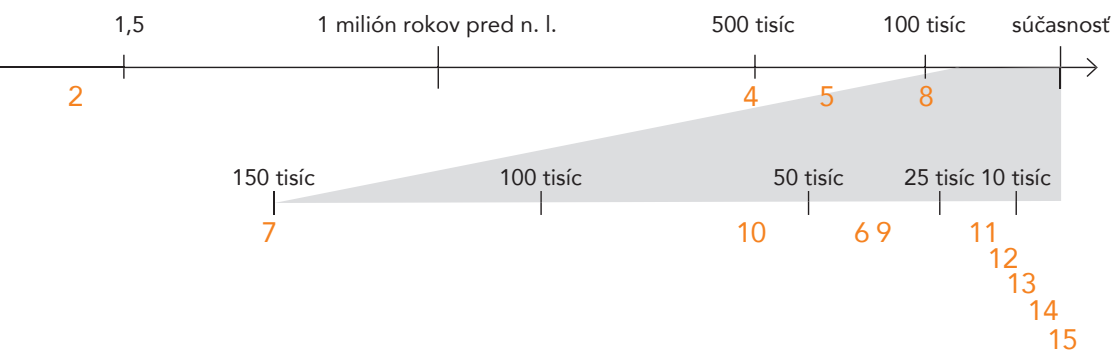
Obsah

Slovo na úvod a invocácia (str. 11)

- 1 (str. 16) **Na dvoch nohách:** *Australopithecus afarensis*
Lucy – pred 3,3 miliónmi rokov
- 2 (str. 26) **Dvomi rukami:** *Homo ergaster*
Turkana boy – pred 1,6 miliónmi rokov
- 3 (str. 36) **Hore v Kaukaze:** *Homo georgicus*
Dmanisi pred 2 - 1,8 miliónmi rokov
- 4 (str. 46) **Dole v Ázii, oheň:** *Homo erectus*
Trinil pred 500 tisíc rokmi
- 5 (str. 60) **Genealogická džungľa:** *Homo heidelbergensis*
Steinheim – pred 350 tisíc rokmi
- 6 (str. 70) **Starodávny typ:** *Homo neanderthalensis*
Feldhofer I – pred 40 tisíc rokmi
- 7 (str. 86) **Človek v stalaktite:** *Homo neanderthalensis*
Altamura – pred 150 tisíc rokmi
- 8 (str. 98) **Babička všetkých babičiek:** *Homo sapiens*
Eva Mitochondriálna – pred 200 tisíc rokmi

- 9** (str. 110) **Miešanci:** *Homo sapiens*
Oase 2 – pred 37 tisíc rokmi
- 10** (str. 122) **Maličká:** *Homo floresiensis*
Flo – pred 60 tisíc rokmi
- 11** (str. 132) **Umenie a zuby múdrosti:** *Homo sapiens*
Abri de Camp Blanc – pred 15 tisíc rokmi
- 12** (str. 142) **Ameriky:** *Homo sapiens*
Luzia – pred 11,5 tisíc rokmi
- 13** (str. 156) **Európania s tmavou pleťou:** *Homo sapiens*
Cheddar – pred 10 tisíc rokmi
- 14** (str. 166) **Chlieb, víno a mlieko:** *Homo sapiens*
Ötzi – pred 5,2 tisíc rokmi
- 15** (str. 182) **Opísať, klasifikovať, pochopiť:** *Homo sapiens*
Charles Darwin – pred 200 rokmi
- Slovo na záver (str. 195)
- Glosár (str. 199)
- Zoznam ilustrácií (str. 205)
- Podakovanie (str. 207)

Slová vyznačené **oranžovou farbou**
sú definované v glosári.

Slovo na úvod a invocácia

Spievaj mi, ó diva z Barbuglia. Ide o štvrť mesta Lendinara v provincii Rovigo. Stačí, aby ste trochu poznali benátsky dialekt a pochopili by ste, že spoluhlásková skupina *gl* tu znie podozrivo, určite cudzo. Nemyslím si, že obyvatelia mesta niekedy nazývali Barbuglio takto. Istotne ju všetci volali a aj dnes volajú Barbujo: a *barbujo* v dialekte Polesinanov znamená chocholček na vrchole kukuričného klasu (ktorý sa bežne nazýva kukurica). A tu sa veci začínajú komplikovať. Môj strýko Renzo, ktorý zomrel v roku 1986, študoval knihy narodení, krstov, sobášov a úmrtí v našej farnosti. Zistil v nich, že v 16. storočí niektorí emigrovali z Barbuglia do Adrie a nazvali ich Barbujani. Ak si dobre pamätám, prvý Barbujani, ktorého vypátral, bol zvonár, čo je v absolútnom protiklade s jeho súčasnými potomkami, len sotva zvyknutými chodiť do kostola. Dnes je spoluhláska *j* v priezvisku už archaizmom. A vskutku postupne ako niektorí Barbujaniovci menili bydlisko (Monza, Roma, Biella, Zürich...), matrikári, ktorým nič neuniklo, ich dôsledne opravovali, takže máme priezviská, ktoré si zachovali *j*, predovšetkým v Adrii a okolí, a priezviská so samohláskou *i* prevažne u emigrantov. Existuje však aj iná verzia týchto faktov a tiež sa viaže na štúdiá môjho strýka Renza. Enzo a Giorgio Barbujaniovci mi darovali grafiku genealogického stromu, z ktorej vyplýva, že máme spoločného pradedka Antonia, ale nie prababku. Povráva sa, aj keď nemáme na to dôkaz, že Renzo napokon usúdil, že Barbuglio v skutočnosti nazvali podľa nás, bradatých¹: šikovných staviteľov, ktorí prišli

¹ Pozn. prekladateľky: prídavné meno *barbuto* v taliančine je odvodené od podstatného mena *barba*, ktoré znamená brada.

do Polesine z Lombardska a predtým ešte z južného Francúzska. Môj otec bol v skutočnosti inžinier, ale ja som o tejto teórii nikdy nepočul, a ak aj môj strýko Renzo niekedy o týchto veciach niečo napísal, zanechal to na mieste, ktoré ani ja, ani Enzo a Giorgio nepoznáme.

Prekrútenie príčinnno-dôsledkových vzťahov, toponymum, ktoré pochádza z priezviska a nie naopak, má síce zaujímavé implikácie, ale len veľmi ťažko by sa dali overiť a ešte ťažšie bližšie preskúmať. Pridržajme sa teda faktov: naši predkovia cez Barbuglio aj prešli, a ja som mal päť rokov, keď sme sa z Adrie presťahovali do Ferrary: na druhý breh rieky Pád, ale stále blízko. Nuž trvalo štyri storočia, kým niektorí Barbujaniovcovia prešli 46 kilometrov z miesta, odkiaľ pochádzali, priemernou rýchlosťou 100 metrov za rok alebo o niečo viac. Ak vezmeme do úvahy, že odteraz do polovice šestnásteho storočia uplynulo približne dvadsať generácií, ak by sme rozmiestnili dvadsať predkov pozdĺž týchto 46 kilometrov, na každých 2300 metroch by sa nachádzal jeden predok. Rád by som sa vydal na cestu, aby som sa s nimi porozprával: s mojím otcom Fernandom (tam, kde sa končí mesto a začínajú čerpacie stanice), s mojím starým otcom Ginom (v Barcu). Ale o čom by sme sa zhovárali len ja a pra-pradedko Matteo (hneď za mostom cez Pád)? V prípade šľachtických rodín je to jednoduchšie: možno existuje nejaký portrét predka alebo sa vie, že to bol markíz taký a taký, ktorý padol na poli takom a takom. Meno poznačí nejaká konotácia; človek môže pocítiť akúsi neurčitú formu familiárnosti. Ale pre iných, vlastne takmer pre každého, minulosť, poznateľná minulosť, končí pred dvoma generáciami: ako mnohí, ani ja som pravdepodobne nikdy nepoznal mená všetkých svojich prastarých rodičov. A predsa, ak som tu, vďačím im za to; ak mám určité oči alebo nos, alebo ak sa nejakým štípm do nosa, keď hľadám nejaké slovo, mám to po niekom z nich. Keby sme sa mohli stretnúť, rozumeli by sme si? Ako veľmi dozadu by sa dali vrátiť, kým by som sa pristihol pri myšlienke, že nezáleží na tom, keby tamten nebol môj predok?

Vlastne to príliš zjednodušujem. Pod vplyvom šľachtických rodín považujeme rodokmene za priame línie, ktoré spájajú súčasnosť s minulosťou, striktno od syna k otcovi. Sám som to práve urobil o niekoľko riadkov vyššie. Ale to tak nefunguje: genealógie sa rozvetvujú,

množia. Dvaja rodičia, štyria starí rodičia, osem prastarých rodičov, a každý z nich mal zasa osem prastarých rodičov... Vrátiť sa späť o dvadsať generácií znamená dospieť do obdobia, keď sme mali 2 na dvadsiatu predkov (alebo o pár menej: verte mi), teda (verte mi) 1 milión: viac či menej ako **populácia** Turína. Takže spomínaný zvonár, ktorý sa presťahoval z Barbuglia do Adrie, je jedným z mnohých, vlastne jedným z obrovského množstva predkov. Určite sa oženil s niekym z Adrie, a ak nie on, tak to urobil jeho syn a ich deti s ďalšími z Adrie. Postupne sa v mojej krvi (ako sa zvyklo hovoriť) alebo v mojej **DNA** (ako sa hovorí dnes) jeho prínos zriedil na jednu milióntinu z celkového počtu. Čo máme okrem priezviska spoločné?

Z čisto genetického hľadiska, veľmi málo. Ale veľa z iných hľadísk: ak nič iné, tak sme obaja Barbujani, rodáci z Barbuglia, Polesania, Benátčania, Italovia, Taliani, Európania a ľudia. To by znamenalo, že máme spoločný jazyk alebo aspoň istú jazykovú príbuznosť, ktorá by umožnila komunikáciu, a nížinatú krajinu bohatú na vodné plochy a trstiny, pocit spolupatričnosti k väčším spoločenstvám. Ktovie, či tento predok vzbudzoval zvedavosť u jeho vzdialených potomkov. Keď sa však nad tým zamyslíme, nakoľko by bolo iné, keby som sa namiesto prvého historicky doloženého Barbujaniho mohol porozprávať s niekym iným, prípadne s inou, s ktorým by som mal spoločný nejaký jazykový prostriedok alebo by sme pocítovali voči sebe vzájomnú zvedavosť? Ako veľmi skutočne záleží na tom väčšom či menšom množstve DNA, ktorý sa ku mne od neho dostal?

A kým som sledoval niť týchto myšlienok, našiel som v novinách počítačovú rekonštrukciu tváre cisára Nera. Vyzerala sympaticky, s tým úsmevom, ktorý možno nebol zlomyselný, ale jednoducho úsmev niekoho, kto hovorí: pozrite, nie som až taký zlý, ako ma niektorí ľudia vykresľujú. Aké dôležité je pozrieť sa sám sebe do tváre, však?

Táto kniha hovorí svojím spôsobom o tom, aké dôležité je pozrieť sa sám sebe do tváre. Doslova: náš rodinný album, pozostatky a tváre tých, ktorí prešli touto planétou pred nami, obsahujú posolstvo, ktoré sa prostredníctvom generácií dostalo až sem a hovorí nám, akí sme boli. Dnes, keď sme nadobudli schopnosť čítať do dôsledkov DNA toľkých ľudí,

minulých i súčasných, a interpretovať ich rozdiely, tie pozostatky nám poskytujú predstavu o migráciách, výmenách, o procesoch adaptácie na prostredie, ktoré z nás urobili to, čím sme.

Ale pozeráť sa sám sebe do tváre podľa môjho názoru znamená aj niečo viac. Táto kniha začala vznikáť v najtemnejšom období pandémie SARS-COV2, na konci roka 2020. Po ako tak pokojnom lete, keď sme si mnohí mysleli, že to najhoršie je za nami, počty nakazených začali opäť narastať: takzvaná druhá vlna. Od 8. októbra 2020 sa nosenie rúška stalo povinnosťou, od 13. októbra sa obmedzila činnosť reštaurácií, kín a divadiel, ktoré koncom mesiaca museli napokon zatvoriť. Cestovanie sa stalo nemožným, iba ak pre vážne dôvody. K ešte nestráveným ťažkostiam nahromadeným v prvej vlne sa pridala perspektíva veľmi tvrdých mesiacov, ktorým bolo treba čeliť. V tých dňoch mi zatelefonoval veľmi dobrý priateľ Raffaele Ghirardi, primár oddelenia COVID-19 z nemocnice v provincii Mantova. Potreboval sa vyrozprávať, vypočul som ho, nakoniec mi jednoducho povedal, že cíti, že to nezvládne.

Raffaele to napokon zvládol, ako aj mnohí z nás, s námahou sme sa vrhali do práce, zmiateli sme sa, snažili sme sa udržať na hladine. Niektorí to však nezvládli. 15. júna 2020 zomrel na COVID-19 človek, ktorý mi bol veľmi blízky, Giulio Giorello. Nedá sa povedať, že sme boli priatelia, povedal by som, že naša vzájomná dôvera prevyšovala mieru vzájomného poznania. Mali sme však veľa spoločných záujmov a radi sme sa zhovárali o vede. Počas tých týždňov, kedy sme čakali na správy o piatej, v ktorých informovali o počte nakazených a mŕtvych a bilancia sa vždy rovnala bilancii leteckého nešťastia, obeť pandémie neboli ľudia, nebol to Giulio Giorello a mnohí iní: boli to čísla, abstraktné čísla. Myslím, že to bolo rovnaké pre všetkých. Mŕtvi sa zrazu stávali tvormi minulosti, ktorých možno spočítať, nie stretnúť. Potom noviny uverejnili niekoľko fotografií, niekoľko článkov: a tak som na chvíľu dokázal vnímať desivé dôsledky tých udalostí. Giulio Giorello, Lidia Menapaceová, režisér Kim Ki-Duk, moji kolegovia genetici Luciano Terrenato a Michele Stanca, jeden z prvých, ktorý sa pominul, kaderník z náročia s manželkou, ktorí ma nikdy nepozdravili, hoci sme sa stretávali každý deň: títo všetci sú a boli, známe postavy, ale dematerializované